Герберт УЕЛЛС

ДИВОВИЖНИЙ ВИПАДОК З ОЧИМА ДЕВІДСОНА

Тимчасове потьмарення свідомості в Сіднея Девідсона, досить дивне вже саме собою, викличе ще більший подив, якщо прислухатись до пояснення Вейда. Це пояснення наводить на роздуми про виняткові можливості людського спілкування в майбутньому, про те, що з’явиться змога переноситись на хвилин п’ять на другий бік земної кулі й опинятися в полі зору чужих очей, коли ми навіть нічого не підозрюємо й заклопотані найпотаємнішими своїми справами. Мені випало бути безпосереднім свідком нападу, що стався з Девідсоном, і в мене виникло природне бажання розповісти про ту історію на папері.

Кажучи, що я був безпосереднім свідком нападу, я маю на увазі те, що я перший виявився на місці події. Трапилося це у Харлоу, в Технічному коледжі, неподалік від Хайгейтської арки. В той час Девідсон був сам у великій лабораторії, а я сидів і щось занотовував у меншій кімнаті, там, де стоять ваги. Коли почалася гроза, роботу я, певна річ, припинив. І ось після того, як уже вкотре й особливо гучно вдарив грім, мені здалося, ніби в сусідній кімнаті брязнуло розбите скло. Я кинув писати, повернув голову й прислухався. Спочатку я нічого не чув — по гофрованому цинковому даху оглушливо тарабанив град. Потім за стіною пролунав якийсь звук і знову брязнуло скло. Цього разу сумніву я вже не мав. На підлогу впало щось важке. Я підхопився й відчинив двері до великої лабораторії.

На свій подив я почув якийсь дивний сміх, а тоді побачив Девідсона; він стояв, похитуючись, посеред лабораторії з таким виразом, ніби його щойно щось осліпило. Спершу я подумав, що він п’яний. Мене Девідсон не помічав. Він намагався взяти рукою щось невидиме — здавалося, воно стояло за ярд перед його очима. Повільно, мовби вагаючись, він простягав руку й хапав нею повітря.

— Де вона ділася? — запитав нарешті Девідсон. Потім, розчепіривши пальці, провів рукою по обличчю. — О Великий Скотт! — вигукнув він. (Років три-чотири тому була мода присягатися цим славетним ім’ям.)

Девідсон почав незграбно підіймати то одну ногу, то другу, наче підошви в нього були приклеєні до підлоги.

— Девідсон! — крикнув я. — Що з вами?

Він повернувся в мій бік і став шукати мене очима. Дивився він поверх мене, на мене, повз мене, але мене, певно, не бачив.

— Хвилі, — мовив Девідсон. — А яка гарна, яка дивовижна шхуна! Присягаюся, я чув голос Беллоуза! Агов! — раптом надривно закричав він.

Я подумав, що Девідсон просто блазнює. Але потім на підлозі біля його ніг побачив уламки нашого найкращого електрометра.

— Чоловіче, що тут сталося? — запитав я. — Ви розбили електрометра?

— О, знов Беллоуз! — озвався Девідсон. — Я залишився без рук, зате маю друзів. Щось про електрометри... Де вщ Беллоуз? — І він, невпевнено тримаючись на ногах, несподівано рушив до мене. — От гидота, протинається, як масло! — Цієї миті він наштовхнувся на лавку й відсахнувсь. — О, це вже не масло! — І зупинився, похитуючись.

Мені стало страшно.

— Девідсон, — мовив я, — ради бога, що з вами?

Він роззирнувся.

— Б’юсь об заклад, це Беллоуз. Годі вам ховатися, Беллоуз, виходьте!

Мені спало на думку, що він, мабуть, раптово осліп. Я обійшов навколо столу й поклав йому на плече руку. Ніколи в житті я не бачив, щоб хтось так здригався. Ту ж мить Девідсон відскочив від мене, став і приготувався захищатись. Обличчя його було спотворене виразом жаху. • — Боже милостивий! — вигукнув він. — Що це?

— Це я, Беллоуз. Тоді дурня клеїти, Девідсон! Коли я відповів йому, він підскочив і подивився — як би це краще сказати? — просто крізь мене. А тоді заговорив — не до мене, а сам до себе:

— Серед білого дня, на відкритому березі... Тут сховатися ніде. — Він безтямно оглянувся. — Ось! Треба тікати. — Зненацька він крутнувся на місці й налетів на великий електромагніт — так рвучко, що, як ми потім з’ясували, розбив собі плече й щелепу. Після цього Девідсон відступив на крок назад і мало не крізь сльози вигукнув:

— Господи, що зі мною?!

А тоді завмер, побілівши від жаху. Його всього тіпало. Правою рукою він схопився за ліву — в тому місці, яким щойно вдарився об магніт.

У моїй голові все перемішалося. Мене раптом охопив страх.

— Не бійтеся, Девідсон, — сказав я.

Почувши мій голос, він здригнувся, але вже не так, як перший раз. Якомога чіткіше й твердіше повторив те саме.

— Беллоуз, це ви? — спитав Девідсон.

— Хіба ви не бачите, що я? Він засміявся.

— Я не бачу навіть самого себе. Куди це в дідька нас занесло?

— Ми тут, — відповів я, — у лабораторії.

— В лабораторії? — вражено повторив він і взявся за голову. — Це я був у лабораторії — поки не блиснула блискавка. Та хай мене грім поб’є, якщо я й досі там! Що то за корабель?

— Ніякий то не корабель, — відповів я. — Отямтеся, друже.

— Не корабель! — знов повторив Девідсон, але ту ж мить, здавалося, й забув про мої слова. — Я гадаю, — повільно проказав він, — ми обидва мертві. Та ось що дивно: у мене таке відчуття, немовби тіло моє зосталося. Мабуть, до цього звикаєш не відразу. Видно, старий корабель розбила блискавка. Весела історія, правда, Беллоуз?!

— Не кажіть дурниць, Девідсон. Ви живий-здоровий і стоїте в лабораторії. Але робите казна-що. Взяли й розбили новісінького електрометра. Не заздрю я вам, коли повернеться Бойс.

Девідсон перевів невидющий погляд з мене на діаграми кріогідратів.

— Я, мабуть, оглух, — мовив він. — Вони вдарили з гармати. Он дим, я ж бачу. А пострілу не чув.

Я знов поклав йому на плече руку, і цього разу він уже так не стрепенувся.

— Здається, наші тіла поставали ніби невидимі, — сказав Девідсон. — Оце-то так! Дивіться, з-за мису з’явився човен! А знаєте, все точнісінько як у колишньому житті! Тільки клімат інший.

Я струснув його за руку.

— Прокиньтеся, Девідсон!

Саме в цю мить увійшов Бойс. Як тільки він подав голос, Девідсон вигукнув:

— Бойс, друже! То й ви померли?! От комедія!

Я поспішив пояснити Бойсу, що Девідсон перебуває в якомусь сомнамбулічному трансі. Це Бойса відразу зацікавило. Ми з ним робили все, що могли, намагаючись вивести Девідсона з того незвичайного стану. Він відповідав на наші запитання й сам про щось питав, але його увагу раз по раз відвертали ті самі галюцинації — якийсь корабель і берег. Він усе правив про свої видива — про човен, шлюпбалки, вітрила, напнуті вітром. В тій темній лабораторії слухати його балачки було моторошно.

Девідсон стояв сліпий і безпорадний. Довелося взяти його попідруки й відвести до кімнати Бойса. Поки Бойс розмовляв із ним і терпляче вислуховував його нісенітниці про корабель, я пройшов коридором до старого Вейда й попросив того оглянути Девідсона. Голос нашого декана трохи привів бідолаху до пам’яті, але ненадовго. Девідсон запитав, де ділися його руки і чому він мусить пересуватися по пояс у землі. Вейд надовго замислився, — ви ж знаєте його звичку насуплювати брови, — а тоді взяв руку Девідсона й провів нею по кушетці.

— Це — кушетка, — мовив Вейд. — Кушетка в кімнаті професора Бойса. Набита кінським волосом.

Девідсон помацав кушетку, задумався, а тоді сказав, що рукою він її добре відчуває, але ніяк не може побачити.

— Що ж ви бачите? — запитав Вейд.

Девідсон відповів, що бачить тільки пісок — повсюди пісок і потрощені мушлі. І Вейд дав йому помацати ще кілька предметів, називаючи їх і пильно за ним стежачи.

— Корабель майже сховався за обрієм, — раптом ні з сього ні з того заявив Девідсон.

— Забудьте про корабель, — сказав Вейд. — Слухайте мене, Девідсон. Ви знаєте, що таке галюцинація?

— Знаю, — відповів Девідсон.

— Так ось: все, що ви бачите, — галюцинації.

— Єпископ Берклі, — промовив Девідсон.

— Помиляєтесь, — сказав Вейд. — Ви живий і стоїте в кімнаті Бойса. Але у вас щось сталося з очима. Ви не бачите. Сприймаєте на дотик і чуєте, але не бачите. Ви мене розумієте?

— А мені здається, я бачу аж надто багато. — Девідсон потер щиколотками очі. — І що далі?

— Нічого. Хай це не збиває вас з пантелику, Беллоуз тут, а я посаджу вас у кеб і відвезу додому.

— Хвилиночку. — Девідсон замислився, потім сказав: — Допоможіть мені сісти. А тепер... Вибачте, що завдав вам клопоту, але зробіть ласку: повторіть усе ще раз.

Вейд терпляче сказав те саме ще раз. Девідсон заплющив очі й затулив їх долонями.

— Так, — мовив він, — це правда. Я заплющив очі й зрозумів: ви кажете правду. Біля мене на кушетці сидите ви, Беллоуз. Я знову в Англії. А в кімнаті темно.

Потім Девідсон розплющив очі.

— А он сходить сонце, — провадив він далі. — І рея на кораблі, й розбурхане море, і якісь птахи літають... Так виразно я ще зроду не бачив. А я сиджу на березі й по самісіньку шию в піску.

Він нахилився вперед і затулив руками обличчя. Тоді знов розплющив очі.

— Темне море, і сходить сонце! І все ж таки я сиджу на канапі в кімнаті старого Бойса... Господи, що зі мною?!

Так почалася в Девідсона та дивна хвороба очей. Вона не попускала три тижні. Це було куди гірше, ніж сліпота. Він був геть безпорадний. Його годували, як щойно вилуплене пташеня, вдягали, водили за руку. Коли Девідсон пробував ступити кілька кроків сам, то або падав, або наштовхувався на стіну та двері. На другий чи третій день він уже навчився впізнавати нас по голосах, охоче погоджувався, що він удома, і вірив у всьому Вейдові. Моя сестра — Девідсон був із нею заручений — наполягла, щоб їй дозволили навідувати його. Годинами сиділа вона щодня біля нього, поки він розповідав їй про той свій берег. Девідсон брав її за руку й на диво скоро заспокоювався. Він розказував, що коли ми везли його з коледжу додому, — Девідсон жив у Хампстед-вілідж, — йому здавалося, ніби кеб проїздить просто крізь якийсь піщаний пагорб; було зовсім темно, аж поки він крізь скелі, зарості та інші чималі перешкоди знов дістався на поверхню; і коли його повели нагору, до його власної кімнати, в нього запаморочилась голова, і він мало не збожеволів від страху впасти, бо вгорі на сходах йому раптом здалося, мовби він піднявся на тридцять чи й усі сорок футів над тим уявним островом. Девідсон раз у раз запевняв, що перетрощить усі яйця. Кінець

кінцем довелося перевести його вниз, до батькового кабінету, й покласти там на канапу.

За словами Девідсона, його острів — загалом глуха й похмура місцина, там майже нічого не росте, самі голі скелі та трохи торф’яних боліт. Острів кишів пінгвінами, від них усі скелі біліли так, що аж в очах різало. Море часто бушувало, один раз навіть знялася буря, і Девідсон, лежачи на канапі, скрикував після кожного нечутного спалаху блискавки. Раз чи двічі на берег вибиралися тюлені, але тільки в перші два-три дні. Девідсону, як він казав, було дуже смішно, коли просто крізь нього проходили пінгвіни, а він лежав серед них, і вони зовсім його не лякалися.

Пригадую один цікавий випадок. Це було того дня, коли Девідсонові дуже закортіло курити. Ми дали йому в руку люльку, — він, до речі, мало не виколов нею собі ока, — й розпалили її. Однак Девідсон не відчув ніякого смаку. Потім я помітив це й на собі; не знаю, як решта курців, але я, коли не бачу диму, не дістаю від тютюну ніякого задоволення.

Та найдивовижніші видива почалися в Девідсона після того, як Вейд сказав вивезти його на свіже повітря. Девідсони найняли крісло на коліщатах, а супроводжувати хворого поставили свого утриманця Віджері, чоловіка впертого й глухого. Той Віджері уявляв собі прогулянки на свіжому повітрі досить своєрідно. Якось моя сестра, повертаючись із ветеринарної лікарні, зустріла його з Девідсоном у Камден-Тауні, неподалік від вокзалу Кінгз-Кросс. Віджері задоволено тюпав собі за кріслом, а сліпий, кволий Девідсон, вочевидь у цілковитому розпачі, марно силкувався привернути до себе його увагу.

Коли сестра забалакала до Девідсона, той аж заплакав.

— Ох, поможи ж мені вибратися з цієї страшної темряви! — простогнав він, хапаючи її за руку. — Мені треба вибратися з неї, або я вмру!

Девідсон не міг пояснити, що сталося, але сестра вирішила негайно відвезти його додому. По дорозі до Хампстеда, коли вони почали підійматися на пагорб, переляк у Девідсона минув. Він сказав, що приємно знов бачити зорі, хоч було близько полудня і яскраво світило сонце.

— У мене було таке враження, — розповідав Девідсон мені потім, — немовби якась нездоланна сила тягла крісло зі мною до води. Спершу я не дуже злякався. Там була ніч, звичайно... Така гарна ніч!

— Звичайно? — перепитав я, бо це зауваження мені здалося дивним.

— Звичайно, — мовив Девідсон. — Коли тут день, там завше ніч. Одне слово, ми ввійшли в воду. Море було спокійне і блищало в місячному сяйві... Тільки широкі брижі бігли по поверхні. Коли я опинився в тих брижах, вони виявилися ще ширшими й лагідними. Морська поверхня вилискувала, немов мокра шкіра... А загалом піді мною був, очевидно, якийсь порожній простір, більш я нічого не можу сказати. Мене відносило в море навскоси, і вода довкола підіймалася дуже повільно, поки дійшла мені до очей. Потім я пірнув з головою, і мені здалося, наче та шкіра на поверхні луснула, а тоді просто в мене на очах зрослася. Місяць у небі підскочив, потьмянів і зробився зеленуватим. Повз мене, невиразно поблискуючи, метушливо пропливали рибки... Я побачив якісь предмети; вони були скляні і зсередини мовби світилися... Згодом я поминув плетиво водоростей, що відливали якимсь маслянистим полиском. Так я опускався все глибше в море, й одна по одній гасли зорі, і місяць чимдалі зеленішав і темнів, а водорості світилися пурпурово-червоним сяйвом. Усе там було дуже туманне, таємниче і ніби погойдувалось. І одночас я чув, як попискували коліщата мого крісла, як повз мене проходили люди, а віддаля чоловічий голос закликав перехожих купляти екстрений випуск "Пелл-Мелл газетт".

Я поринав дедалі глибше й глибше. Довкола все стало чорне, як чорнило, жоден промінчик не проходив згори в цю темінь. Тільки оті фосфоресцентні предмети світилися яскравіше і яскравіше. В’юнке

галуззя підводних рослин мерехтіло на глибині, немов полум’я спиртівок. Та згодом не стало й рослин. Якісь рибини підпливали до мене, витріщали очі, роззявляли роти, запливали в мене й пропливали крізь мене. Доти я й не знав, що є така риба. З обох боків вони мали на собі поздовжні вогненні пасмуги, ніби проведені світним олівцем. А якась почвара ворушила багатьма звивистими щупальцями й пливла задом наперед. Потім я побачив, як із пітьми на мене так повільно-повільно насувається невиразна світла маса. Зблизька вона виявилася цілою хмарою риб. Вони шмигали й кишіли круг якогось предмета, що опускався на дно. Мене несло просто на ту хмару, і в ній при світлі від риб я побачив над собою уламок рангоутного дерева, а тоді перехилений темний корпус судна і якісь світлі фосфоресцентні тіла, що їх скубли, штовхали й метляли риби. Після цього я й почав привертати до себе увагу Віджері. Мене охопив страх. Ох! Я налетів би просто на ті напівобгризені... якби до мене в ту мить не підійшла ваша сестра. Беллоуз, вони були всі в дірках і... Та що там казати! Але який це був жах!..

Три тижні перебував Девідсон у тому дивному стані. І весь час бачив картини, які ми тоді вважали витвором його уяви. До всього, що його оточувало, він був геть сліпий. Та якось — це було у вівторок — я прийшов до нього, і в передпокої мене зустрів його батько.

— Він уже бачить свій палець, Беллоуз! — захоплено вигукнув старий, намагаючись одягти пальто. — Він бачить свій палець, Беллоуз! — повторював він зі сльозами в очах. — Наш хлопчик усе ж таки видужає!

Я кинувся до Девідсона. Він тримав перед собою якусь невеличку книжку, дивився в неї і кволо всміхався. . — Дивно, — мовив він. — Тут проступає якась наче пляма... — І він показав пальцем. — Я й досі на скелях. Довкруг і досі походжають перевальцем, вовтузяться пінгвіни. А час від часу навіть з’являється кит. Зараз його, правда, погано видно — дуже темно. Але покладіть щось он туди, і я побачу. Кажу вам, побачу! Хоч і дуже невиразно, окремими латками, а все ж таки побачу — якщо не весь предмет, то бодай його обриси. Я помітив це сьогодні вранці, коли

мене вдягали. Так ніби в цьому примарному внутрішньому світі раптом утворилася діра. Ось покладіть коло мене свою руку. Ні, не сюди. О! Ну звісно! Я бачу її. Ось ваш палець, край вилоги... Небо темніє, і ваша рука на ньому бовваніє, мов привид. А поруч з’являється якесь сузір’я у вигляді хреста...

Від того дня Девідсон почав одужувати. Про зміни в своєму стані, як і доти про видіння, він розповідав на диво переконливо. Його примарний світ помалу тьмянів, мовби линяв, серед видінь з’являлися прогалини, і крізь них Девідсон невиразно розпізнавав реальну дійсність. Прогалин ставало чимдалі більше, вони ширшали, зливались, і невдовзі вже тільки поодинокі плями заступали від його очей білий світ. Девідсон уже сам уставав, ходив, знов їв, читав, курив і взагалі поводився, як здорова людина. На перших, порах його дуже збивало з пантелику подвійне сприймання світу, оті два враження, що напливали одне на одне, мов картинки чарівного ліхтаря. Але невдовзі він навчився відрізняти реальне від примарного.

Спочатку це його щиро тішило; здавалося, він прагнув остаточно одужати і для цього робив усілякі вправи, вживав тонізуючі засоби. Та коли той незвичайний острів став з-перед його очей зникати, у Девідсона раптом прокинувся до нього якийсь дивний інтерес. Особливо йому хотілося ще раз опуститись у морську глибочінь, і тепер він цілими днями блукав у низинних лондонських кварталах, сподіваючись натрапити на уламок судна, що його бачив тоді на дні. Яскраве денне світло діяло на Девідсона так разюче, що дуже скоро витравлювало з його уяви всі примарні картини. Зате вночі, у темній кімнаті, він знов бачив свій острів, забризкані білою піною скелі й незграбних пінгвінів, які походжали перевальцем туди-сюди. Але й ці видіння дедалі тьмяніли, розпливалися й кінець кінцем, невдовзі після його одруження з моєю сестрою, зникли зовсім.

А тепер я розповім вам про найцікавіше. Років через два після цієї історії я обідав якось у Девідсонів. По обіді до них прийшов один чоловік на прізвище Еткінс. То був лейтенант королівського флоту, чоловік

приємний і балакучий. Він товаришував з моїм зятем і дуже скоро подружив і зі мною. Як виявилося, він був заручений з двоюрідною сестрою Девідсона. Випадково Еткінс дістав такий собі кишеньковий фотоальбом, щоб показати нам новий знімок своєї нареченої.

— До речі, — сказав він, — а ось наш старий "Фулмер".

Девідсон недбало глянув на фотографію. І раптом обличчя його спалахнуло.

— Господи! — вигукнув він. — Я ладен присягнути...

— В чому? — запитав Еткінс.

— Що бачив це судно.

— Навряд. Воно вже шість років плаває в південних морях, а доти...

— Але ж... — затнувся Девідсон, потім промовив: — Так, це те саме судно, яке мені привиділося. Воно стояло біля острова, там була сила-силенна пінгвінів, і судно стріляло з гармати.

— О боже! — вражено вигукнув Еткінс, аж тепер довідавшись про подробиці хвороби Девідсона. — Як же в дідька вам таке привиділося?

І тут помалу з’ясувалося, що того самого дня, коли з Девідсоном сталося лихо, англійське військове судно "Фулмер" справді було поблизу невеличкого скелястого острівця, на південь від островів Антиподів. Надвечір воно спустило шлюпку з командою, що мала набрати пінгвінячих яєць. Шлюпка затрималась на острові, почалася буря, і команді довелося чекати до ранку, поки повернеться судно. Еткінс також був у тій шлюпці й до найменших подробиць підтвердив усе, що розповів про острів та шлюпку Девідсон. Ніхто з нас не мав найменшого сумніву в тому, що Девідсон бачив те місце насправді. Поки він катався в

кріслі по всіх куточках Лондона, його погляд так само блукав по всіх куточках того далекого острова. Як це діялося, залишається цілковитою таємницею.

Ось, власне, й уся розповідь про дивовижний випадок з очима Девідсона. Це, мабуть, найвірогідніший доказ того, що людина здатна бачити на відстані. Пояснити випадок неможливо, якщо не взяти до уваги заяви професора Вейда. Але в нього йдеться про четвертий вимір, там узагалі цілий трактат про теоретичні різновиди простору. А розводити балачки про якісь "викривлення простору" було б, на мою думку, безглуздо — певно, через те, що я не математик. Коли я казав Вейдові, що Девідсон бачив місце, яке від нас відділяли все ж таки вісім тисяч миль, професор відповідав, що на аркуші паперу дві точки може відділяти цілий ярд, але якщо аркуш перегнути, то вони зіллються в одну. Може, читач і прийме цей доказ; принаймні для мене він незбагненний. Професорова думка, очевидно, зводиться ось до чого: тієї миті, коли вдарила блискавка, Девідсон стояв між двома полюсами великого електромагніту, і внаслідок раптової зміни в силовому полі в нього стався надзвичайний струс сітчастої оболонки.

З цього Вейд робить висновок, що сама людина може перебувати в одному місці земної кулі, тоді як її зір блукає зовсім в іншому. Він навіть робив якісь досліди на підтвердження своєї теорії, але все, що йому пощастило досягти, — це осліпити кількох собак. Здається, це єдиний наслідок його зусиль. А втім, уже кілька тижнів я його не бачив; останнім часом я був такий заклопотаний обладнанням Сент-Пенкреса, що не мав часу до нього навідатись. Проте його теорія мені здається фантастичною. Хоч історія з Девідсоном анітрохи не фантастична, і я ладен під присягою підтвердити кожну подробицю в своїй розповіді.

© УЕЛЛС Герберт. У безодні: Оповідання. — К.: Веселка, 1988. — 312 с. ("Пригоди. Фантастика").

© ЛОГВИНЕНКО О. П., переклад з англійської, 1988.